

Panait Istrati
ȚAȚA MINCA

Editura Hoffman

DTP: Hoffman Design

Tipar: Hoffman Print

Coperta: Mircea Dumitrescu

Pe copertă: Nicolae Tonitza, *Îndurerata*

©Editura Hoffman, 2020, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL

Fax: 0249 460 218

Tel: 0740.984.910

www.EdituraHoffman.com

www.EdituraHoffman.ro

www.LibrariaHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISTRATI, PANAIT

Țața Minca / Panait Istrati. -

Caracal: Editura Hoffman, 2020

ISBN 978-606-46-1251-9

821.135.1

I

VĂRSĂTURA SIRETULUI

Când Siretul sosește în preajma locului unde trebuie să-și dăruiască sufletul lacomei Dunări, albia lui se schimbă într-o luncă roditoare ce se întinde între Brăila și Galați. Ca s-o taie în toată lărgimea ei, locuitorii acestei lunci, care își zic „cei de pe Vărsătură”, nu pot s-o facă în mai puțin de două ceasuri, cu căruța. Atât e de vastă.

Dimensiunile neobișnuite ale acestei albie, cât și mărinimia ei, bătrânii pământului le tălmăcesc în felul lor. Ei spun că Siretul, la început, avea suflet, la fel ca noi oamenii, un suflet ambițios. După plecarea lui din Bucovina, ademenind în drum o frumoasă fată de care se îndrăgostise, trufașul Siret hotărî s-o conducă, numai cu puterile lui, până la Marea Neagră și chiar mai departe, cu gândul să-i arate ținuturi unde cresc portocale și rodii, care sunt tot ce poate fi mai mândru pe pământ, dar care ar îngălbeni de gelozie în fața mândreților iubitei lui, al cărei nume e Bistrița.

Bistrița, copilă vijelioasă, nechibzuită, consimți la planul amantului ei, se uni cu acesta și, împreună, se

rostogoliră până prin locurile noastre, când, deodată, Dunărea le strigă: „Ei! Numai drumurile pot să se încrucișeze, niciodată apele. Cu atât mai puțin îndrăzni-va un râu să taie corpul unui mare fluviu!”

Și Dunărea le închise drumul, după cum se vede. Atunci, furios, Siretul se apucă să-și lărgască albia. El o ajunsese pe aceea a Dunării, o întrecu chiar – în dorința lui de a-și duce dorul de-a dreptul la acea mare care scaldă țărmuri împodobite cu fructe de aur.

Dar lupta era prea nepotrivită, prea uriașă talia bătrânului fluviu. Siret și Bistrița, deși uniți într-un singur trup, fură învinși. Dunărea îi înghiți pe amândoi.

Totuși, datorită pătimășelor lor zvârcoliri, noi, „cei de pe Vărsătura”, ne bucurăm azi de un pământ cum puține se văd, căci în locurile astea s-au iubit ei mai mult ca oriunde, înainte de-a-și dărui tinerele suflete, morocănoasei Dunări care suflă tot ce întâlnește în drumul ei.

E drept, uneori plătim scump belșugul pe care ni l-au lăsat moștenire. Cei doi amanți, tot nu s-au resemnat la o renunțare definitivă. Și, odată la zece ani, ei își amintesc de visul lor de demult, se dezlanțuiesc neîmblânziți, ca un potop pe care nimic nu-l poate reține. Atunci suntem măturați, ca niște derbedei, cu tot ce avem: țeale, vite, găini, câțel, purcel și întreaga sărăcie. Din recoltele noastre, nici urmă! De la case, doar acoperișurile se mai văd. „Vărsătura” dispăre sub o apărie care se întinde de la muchea Galaților până la aceea a Brăilei deasupra căreia ne ducem să tăbărim cu colibele, așteptând ca mânia îndrăgostiților noștri să se potolească.

Apoi, când totul a reintrat în ordine, totul nu mai e decât prăpăd. Dar, de asemenea, totul e mai nou, mult mai nou decât înainte, căci mânia dragostei e veșnic roditoare.

*

De la platoul Brăilei până la acela al Galaților, lunca Siretului îți umple sufletul de dorinți. E un pântec de pământ, pe care elemente pătimeașe l-au arat cu corpul lor și l-au fecundat cu doruri. Ele au făgăduit omului totul – și nu i-au garantat nimic, afară de dorință, această putere care îngăduie inimii noastre să țină piept existenței, micșorând satisfacția și combătând restriștea.

Când rapidul „București-Dunărea” intră pe nesfârșitul dig care leagă aceste două platouri, dominând „Vărsătura”, un vag presentiment de veșnicie nesocotită îți umflă pieptul. E ca chemarea unei iubiri, mult timp desconsiderată.

O lumină difuză, care umple un mare gol, te trezește din nepăsarea ucigașă. Nu e nimic de văzut pe fereastră, afară doar de o pasăre de baltă care, zburând de-a lungul trenului, inspectează cu o privire curioasă interiorul compartimentelor; ori, în momentul trecerii unei bariere, vreun țăran bătrân care scoate căciula și salută tot trenul, de frica autorităților. Din depărtare în depărtare, îngrămădiri de căsuțe, arbitrar presărate, ies din pământ, ca tot atâtea sfidări aruncate fericirii ușoare. Se mai pot vedea, după anotimp, oameni și vite care se confundă cu țarina. Asta-i tot. Niciun fel de fire orbitoare. Nicio civilizație.

Pe „Vărsătură”, pământul n-are alt scop decât să împungă pe om să se măsoare cu Dumnezeu. El se oferă lui, bogat de sevă, îl face să-și pună în joc toată sudoarea, dar, când e vorba să recolteze, o mână nevăzută cântărește rezultatul într-un chip, pe cât de plin de făgăduieli pe atât de amenințător. Aici, Dumnezeu zâmbește omului cu o

gură de căpcăun: „Iată, îi spune el, un pământ pe care n-ai decât să-l zgârii ușor, ca să trăiești în belșug. Pentru asta te-am pus la cheremul a doi titani, Siretul și Dunărea, așa ca valurile unuia, ale celuiilalt, ori ale amândurora împreună, să te trăsnească tocmai în clipa când, nemaitemându-te de secetă, tu începi a te prea îngrășa. Astfel, îți vei aminti de mine prin puterea cea mai dragă mie: Dorința”.

Dorința pentru oamenii de pe „Vărsătură” e o nevoie neclintită de-a crede în mai bine, în ciuda nesiguranței cu care îi copleșește adâncătura băltoasă unde trăiesc. Ei simt o bucurie, știind că pământul lor a fost furat Siretului. Primăvara și toamna, îi vezi cu ochii ținți în zare la apa care vine; și, i-ai crede fericiți, când îi auzi cu câtă patimă se întreabă dacă potopul va năvăli ori nu peste sârmanele lor căsuțe. Ca și cum n-ar fi vorba de soarta lor.

Știind din tată în fiu că țarina lor e binecuvântată, că „se face mult, când se face”, ei seamănă pe spetite, împingând brazda până sub nasul Siretului, dar, adesea, n-o fac decât ca să abandoneze acestuia mai mult de jumătatea recoltei. Ba, uneori, i-o lasă chiar toată, mai dându-i și gospodăriile lor pe deasupra, ca s-o ia la goană și să-și ridice colibe pe muchie.

Cam același lucru se petrece cu vitele și cu păsările. Fiecare crește cât mai multe, fiindcă, spun ei, „iarba și apa sunt la un pas; cresc singure”. Asta e adevărat. Numai atât că o mare parte din această crescătorie se duce tot pe apa Sâmbetei, căci la o bătaie de pușcă de casele lor se întind mii de hectare de baltă, unde stau la pândă: hoțul, lupul, vulpea, uliul, iar aceștia se servesc din grămadă ca din propriul lor avut.

Nu-i nimic. „Omul e făcut pentru necazuri”, spune țăranul nostru. În ochii lui, siguranța unui venit fiind de neconceput, puținul pe care-l recoltă îl consideră ca o favoare căzută din cer. El e încredințat că nimic nu-i aparține pe deplin, de la bucata de pământ, al cărei adevărat stăpân e Siretul, până la bietele sale dobitoace, care reprezintă toată averea lui, dar pe care, totuși, el le încredințează unei pășune, de unde adesea nu se mai întorc.

Să lupți cu pământul, să-i ceri cât mai mult și să nădăjduiești că-l vei avea, dar, să nu obții decât necesarul, adesea mai puțin decât necesarul, și uneori nimic, iată ce umanizează pe omul de la gura Siretului – acest ținut al României unde gospodăriile nu sunt împrejmuite decât doar ca să fie apărate de năvala vitelor; unde lacătul de la poartă nu slujește decât ca să spună vizitatorului că stăpânul nu e acasă; unde fata de măritat încrustează mii de ceasuri din apriga ei singurătate iernatică, într-o cămașă de noapte pe care o brodează ca s-o dăruiască în ziua nunții celui mai iubit dintre comeseni.

Acolo, orizontul e mai aproape de om; bolta cerească, mai sus și mai balonată. Și, ori în ce parte ai întoarce privirea, peste tot făgăduiala își dă cot cu primejdia. Asta și îndreptățește expresia, comună țăranului de pe „Vărsătură”: „Când nu mai știu unde să dau cu capul, ridic brațele la cer și mă gândesc la altceva”.

Nu e vorba de disperare, e prompta deșteptare a dorinței, care vine să strige omului: *Totul e pentru tine. Nicăieri nu stă scris că ceva poate să ți se refuze.*

În felul acesta, el ajunge să înțeleagă că posesia nu stă în saturație; că ea se află puțin în vibranta satisfacție pentru

care ai combătut voinicește, dar că ea stă toată, toată, în plina dorință, această mare chemare a vieții.

În dimineața unei zile de aprilie, când soarele se înalță și îți scaldă fața cu o lumină nouă, arăturile, acoperite de o verdeață dreaptă ca peria, umflă pieptul țăranului de-o bucurie nemărginită. În picioare, în căruța lui, omul își contemplă semănăturile și strigă tare: „Doamne, cât sunt de frumoase!”, ...

Acela, și nu altul, e momentul care-l răsplătește de toată truda. Și chiar, săptămâni de-a rândul, el înghite bucuros și mistuie bine, reaua lui mămăligă de orz ori de porumb.

Pentru locuitorul de pe „Vărsătură”, tot ce urmează clipelor sale de arzătoare dorință este fericire banală ori eroism pasionat.

Primul caz e când îi „cade din cer un an de belșug”. Atunci, își cumpără un porc, îl îngrașă și îl mănâncă la Crăciun – ospăț care îi îngreunează corpul și-i adoarme spiritul, dar asta nu durează decât cinci ori șase săptămâni; el mai profită de prilejul acesta ca să căsătorească vreunul dintre copiii lui, împrejurare care-l împinge la îndrăzneli cam caraghioase și îl face să spună mai multe nerozii decât de obicei. Atunci, el nu mai are nicio dorință și-i prost.

Al doilea caz e chiar acela care-i umple trei sferturi din viață: lipsa, parțială ori totală, sărăcia, înotul voinicesc împotriva valurilor amenințătoare. Și, cu cât el se vede mai respins, mai dat înapoi, cu atât dorința i se îndreaptă, uriașă, și-l ațâță împotriva nenorocirii.

Întorcându-se acasă, de la semănăturile lui înecate ori pârlolite, el se oprește în mijlocul ogrăzii – ca o locomotivă gata să plesnească – și strigă la ai lui:

— Să nu mai guste nimeni nicio picătură de lapte! Să-l duceți, tot, la târg!

Acest „tot”, de-abia se ridică la trei litri.

Cât despre „picătura” de care el vrea să priveze pe viitor gurile mici, bietul om bate câmpii, căci, demult, singur cel mai mic dintre copii se mai bucura de câte o înghițitură, seara, după muls, și nu ca să se hrănească, ci ca să înceteze din plâns și să nu se mai țină de fusta mă-si.

— Să-l duceți, tot, la târg... Și Rada să nu mai cumpere pâine. Să aducă toți banii de pe lapte!

Ce mai daraveră și cu „pâinea” asta! Ca să potolească pe cei mai pofticioși, Rada, ducându-se în fiecare zi la Brăila să vândă laptele, sacrifică un litru de lapte, unui kilogram de bună pâine neagră, din care împărțea prețioase felii la întreaga hărmălaie de frațiori și surioare. Adevărat cozonac!

Acum, nimeni nu va mai gusta nici pâinea.

Și, dintr-odată, toate privirile se ținutuesc drept înainte, spre acea linie verzuie care astupă tot orizontul de la miazănoapte. Acolo e scăparea: acolo e balta, cu miile ei de hectare de papură, această plantă generoasă, pe care Domnul nostru, Siretul, o face să crească fără ajutorul omului. Ea e bună ca să faci dintr-însa rogojini și coșnițe frumoase. O mai vinzi și așa cum e, cu maldărul ori cu căruța, ca și pe stuf, acest frate al papurii, bun la învelișuri și împrejmuiuri.

Balta e sânul hrănitor al țăranului de pe „Vărsătură”. Iată de ce, în ceasurile de restriște, toate privirile se îndreaptă spre ea. Tot la baltă se gândește omul aceluia ținut, când vorbește de mărinimia luncii lui.

Balta nu-i a nimănui. Nimeni n-o cultivă. Nimeni n-are dreptul să se proclame stăpânul ei, afară doar Siretul, care a creat-o. Ea nu cere nicio supraveghere, nicio menajare.

Ea nu se teme nici de om, nici de Dumnezeu. Când o devastează, ea e ca stejarul care a pierdut o frunză.

De-acolo vine vorba românească, aplicată dezbaterilor lipsite de înțelegere: „*Hai s-o lăsăm baltă!*”

Căci balta e necunoscutul, nepătrunsul, nesfârșitul.

Intri într-însa pe unde poțeste, ca pasărea care-și ia zborul încotro vrea. Și, de îndată ce-ai înaintat puțin, tot una e dacă faci o sută de pași ori o sută de mii: papura, stuful și acest hermafrodit de pipirig, bun de nimic, înșfacă omul ca într-un clește, dublându-l în înălțime.

Îl înșfacă, dar frățește. Ei știi că dacă frățânul lor e acolo, e fiindcă bietul om trebuie să fie tare nenorocit; că, în satele de unde vine, lucrurile stau prost de tot.

De altfel, n-ai decât să-l privești pe acest frățîn, ca să te încredezi, din cap până în picioare; e ca și cum și-ar fi petrecut toată viața pe un maidan cu gunoi, când îi vezi acea căciulă ciuruită, din care ies smocuri mânioase de păr; acel ibirboc în zdrențe, care abia se ține pe el; acei nădragi răspeticiți și hărtăniți, oferind spectacolul coapselor sale păroase, al genunchilor săi osoși și al dindărătului său puțin convenabil; acel maldăr de obiele care îi fac niște pulpe asemănătoare unor trunchiuri de copaci; acele opinci, în sfârșit, care nu-i mai protejează picioarele, fiindcă sunt în bucăți.

Trebuie să-l judeci după acest echipament. Nu trebuie să te încrezi vioiciunii lui bărbătești, aerului lui șagalic. Căci, nătarăul, ars fiind de dorinți, mai găsește cu cale să-și bată joc de el însuși. Privindu-se ca un păun, el se strică de răs, se învârtăște într-un picior, pocnește din degete, se dă de-a tumba și cântă celebra arie glumeață:

*Să dai fata după mine,
părinte Ichime!
Și studia după porci,
părinte Ichime!*

E vorba de un popă de țară, care are o fată de măritat. Bine înzestrată, popa aspira la un ginere „demn”: un notar, cel puțin. Or, iată că cel mai nemernic dintre haimanalele satului vine, față de toată lumea, să-i ceară mâna fetei. E un găligan zdrențuros, el însuși convins de reputația de care se bucură. Asta nu-l împiedică să fie vesel și să râdă de el, dar și de popă, cerându-i fata și bătându-și joc de „studia” preotească.

Popa e furios, satul petrece, iar haimanaua câștigă astfel încă un titlu în umana simpatie a oamenilor, de care el are atâta nevoie.

Aceeași umană nevoie simte inima, încărcată de dorinți, care pătrunde în nestrămutata baltă, ca să-i ceară ceea ce pământul și văzduhul îi refuză cu atâta îndârjire. Și, măsurându-se în pumn cu propria lui soartă, el se îndreaptă spre ultimul mijloc de scăpare – balta – glumind pe propria-i socoteală:

Să dai fata după mine...

Dar acolo, în bungetul stufului, nu este ochi uman care să vadă pe acest om, nici ureche umană care să-i audă voiosul gemăt. Acolo e imperiul naturalei Nepăsări. Frăția papurei, a stufului te pătrund de groază: totul e rece, lipicios, și îmbrățișările lor îți zgârie mâinile și fața.